

TEISĖS TIKSLAS IR SOCIALINIŲ GRUPIŲ PRIORITETŲ ĮVAIROVĖ

Vladimir Kosatyj

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Viešosios teisės katedros doktorantas
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius
Tel. (+370 5) 2 36 61 75
El. paštas: v.kosatyj@gmail.com

Straipsnyje analizuojami skirtingais istorijos etapais atskirų socialinių grupių prioritetų įsitvirtinimo teisės sistemose modeliai. Viena iš pagrindinių tokio prioritetų įtvirtinimo problemų yra ta, kad visuomenės sudaro socialinės grupės, turinčios savarankiškų interesų. Dėl šios priežasties aktuali yra socialinių grupių prioritetų susidūrimo problematikos sprendimo modelių analizė.

Im Artikel werden die Errichtungsmodelle von verschiedenen Prioritäten der sozialen Gruppen, die in den verschiedenen Geschichtsetappen anwendbar waren, behandelt. Ein Grundproblem solcher Prioritätsserrichtung ist, dass die Gesellschaften aus den sozialen Gruppen bestehen, die eigene Interessen haben. Deshalb ist die Analyse dieser Problemlösung aktuell.

Įvadas

Rudolfas von Jheringas teigė, kad galutiniui teisės, o kartu ir valstybės tikslu turi būti visuomenės gyvenimo sąlygų nustatymas ir garantavimas – teisė egzistuoja visuomenei, o ne visuomenė teisei [6, p. 417], pagrindinė valstybės idėja yra bendrų interesų apsaugos užtikrinimas [6, p. 292]. Tačiau dar Aristotelis nurodė, kad valstybė negali būti absoliučiai vieninga, pagal savo prigimtį ji yra tam tikra daugybė [18, p. 337]. Dėl šios priežasties viena iš didžiausių problemų, su kuriomis tenka susidurti teisės sistemose nustatant ginamus interesus, yra visuomenių heterogeniškumas, t. y. skirtingų socialinių grupių, esančių visuomenės dalimi, su savo prioritetų ir interesų sistemomis koegzistavimas. Dėl

to pasunkėja nurodyto teisės tikslo įgyvendinimo galimybės, nes skirtingos socialinės grupės gali turėti skirtingus interesus arba skirtingai vertinti tuos pačius prioritetus.

Tai nėra išimtinai šiuolaikinio pasaulio teisės sistemų problema. Žmonių skirstymas į skirtingas grupes pagal jų turimus interesus egzistavo jau visuomenių kūrimosi metu. Tuo metu buvo natūralus žmonių susiskaidymas pagal lytį ir amžių bei dėl žmonių veiklos atsirandantis skirstymas į turtingus ir vargšus, stiprius ir silpnus, ir pan. Kiekviena tokia grupė turėjo savo interesų ir prioritetų. Dabar teisinių visuomenių ribos yra grindžiamos valstybių ribomis. O tai palengvina situacijos, kai dėl įvairių procesų visuomenės narius galima skirstyti į grupes pagal gerokai platesnį

kriterijų spektrą, atsiradimą. Todėl šiuolaikinėje visuomenėje galima išskirti įvairias nacionalines (pagrindinė tautinė grupė ir tautinės mažumos), religines (krikščionybės, islamo, budizmo ir kitų religijų atstovai), ideologines-politines (liberalų, konservatorių, socialistų ir kiti judėjimai) ir kitas grupes. Kiekvienos tokios grupės, turinčios savo prioritetų nustatymo sistemą, kuri gali nesutapti su teisės sistemos ginamais interesais, egzistavimas kelia naujus teisės sistemos funkcionavimo efektyvumo klausimus. Skirtingais istoriniais etapais buvo sukurti skirtingi šios problematikos sprendimo modeliai.

Lietuvoje atskirus šios problematikos aspektus savo tyrimuose aptarė R. Bakševičienė („Visuomenės dalijimosi į socialines grupes dėsningumą atspindys šiandienėje Lietuvos įstatymų leidyboje“), J. Machovenko („Luomo teisinė samprata“, „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės visuomenės luominės struktūros susidarymo teisiniai pagrindai“).

1. Kompromiso skatinimo modelis

Interesų konfliktų būta jau gentinėse visuomenėse. Pagrindinė papročio funkcija tokioje visuomenėje buvo užkirsti kelią ginčui [17, p. 112]. Tai reiškia, kad pagrindinis prioritetų konflikto sprendimo būdas buvo subjektų pozicijų ginčijamu klausimu suderinimas. Kilusių ginčų sprendimo procesai gentinėje visuomenėje yra apibrėžiami kaip socialinės pusiausvyros atkūrimas arba susitaikymas, abiejų pusių pritarimo kompromisui sprendimui pasiekimas ir, kas yra svarbiausia, šalių susitaikymas [4, p. 9]. Jeigu ginčas vis dėlto kyla, jis turi būti išspręstas kuo greičiau ir nesukeliant didelių nepatogumų genčiai.

Daugėjant privačių interesų (privačios nuosavybės, sutartinių santykių atsiradimas ir pan.), ginčai gali peraugti į gilesnius konfliktus. Tai suponuoja kvaziteisminių institucijų atsiradimą: ginčus sprendžia genties vadai arba taryba. Kreipimasis į tokią instituciją galimas tik ginčo šalims išnaudojus visas galimybes susitarti ir susitaikyti [17, p. 113]. Kartu toks kreipimasis yra apsunkinamas įvairiais formalumais. Afrikos kipsių gentyje ginčus sprendžia autoritetingas asmuo – pojotas. Tačiau ginčo šalis negali tiesiai kreiptis į jį. Ginčo dalyviai eina pas vieną iš genties vadų ir šis bando juos sutaukinti. Jeigu nepavyksta o padaryti, ginčo šalys siunčiamos pas pojotą. Pojotas atsisako tenkinti jų prašymą sušaukti genties tarybą tol, kol neįsitikina, kad išspręsti konfliktą taikiai nepavyksta. Tik svarbiausiais atvejais ginčą sprendžia genties taryba [11, p. 177–178].

Konflikto šalių susitaikymo modelis gali pasižymėti didžiausiu efektyvumu, kai ginčas kilo tarp pavienių asmenų ir likusi visuomenės dalis nėra suinteresuota, kad ginčas būtų išspręstas konkrečiu būdu, o tik siekia pašalinti pačią ginčo situaciją. Tačiau kai konfliktas įgyja platesnį mastą ir jo šalimis tampa tam tikros bendruomenės dalys, pasiekti susitarimą nesant didelės grupės, siekiančios ne konkretaus rezultato, o pašalinti ginčo faktą keliamos grėsmės visuomenei, pasunkėja. Susitarimo pasiekimo modelis tokiu atveju gali būti neveiksmingas, ir ginčo šalys pradeda ieškoti kitų alternatyvų.

2. Jėgos dominavimo modelis

Pirmųjų visuomenių ir jų teisės sistemų egzistavimo pagrindas buvo vieno sluoksnio bendruomenės dominavimas. Tai reiškia

čia, kad visuomenės viduje vyko įnirtinga kova tarp ją sudarančių įvairių grupių. Atsižvelgiant į tai, kuri iš tokių grupių pasiekdavo dominuojančią padėtį, priklausė valdymo formos, o kartu ir teisės sistemoje įtvirtinamų prioritetų pasirinkimas. Tokios valdymo formos ir teisės sistemos modelis buvo susijęs su dominuojančios socialinės grupės jėgos pranašumu prieš kitas grupes. Tol, kol ji galėjo priversti kitų socialinių grupių narius paklusti nustatytai teisei sistemai, atitinkamas visuomeninės santvarkos modelis egzistavo. Praradusi tokį jėga pagrįstą pranašumą, valdanti socialinė grupuotė netekdavo savo įtakos ir visuomeninės santvarkos gairių nustatymo galimybę atitekdavo kitai bendruomenei. Atitinkamai teisės sistemos pagalba dominuojanti grupė siekė užtikrinti savo prioritetų viešpatavimą. Teisė tapdavo tokio visuomenės sluoksnio interesų tenkinimo įrankiu.

Išskirtini trys pagrindiniai šio modelio aspektai. Visų pirma reikia pripažinti, kad senovės pasaulio valstybių visuomenėse egzistavo skirtingos grupės, kurios turėjo savo individualius siekius. Tai buvo aristokratinė kilmingų asmenų grupė, turtingieji oligarchai, demokratinės jėgos, atstovavusios nekilmingojo demoso interesams, ir grupės, suinteresuotos konkrečiau asmens valdymu. Kiekviena tokia grupė siekė, kad valstybė ir atitinkamai teisės sistema būtų orientuota būtent į jai reikšmingų prioritetų įgyvendinimą.

Jau seniausiuose teisės šaltiniuose galima pastebėti konkrečios socialinės hierarchijos ir teisės sistemoje numatytų prioritetų ryšį. Hamurapio teisyne pabrėžiamas dominuojantis valstybės valdovo vaidmuo (teisyne prologas ir epilogas) [13, p. 8–10, 39–42]. Taip pat, kadangi karinė veikla

buvo vienas iš valdovo prioritetų (teisyne prologas ir epilogas), teisyne numatytos priemonės, kurių tikslas buvo palaikyti kariuomenės narių skaičių ir aprūpinti juos (teisyne §§ 26–35) [13, p. 13–14]. Senovės Romos Sulos įstatymuose įtvirtintas patricijų sluoksnių dominavimas: griežtas valstybinių postų užėmimo eiliškumas ir draudimas turėti tas pačias pareigas anksčiau nei po 10 metų (taip pašalinant dėl neįprastai greito vieno asmens iškilimo ar kelių postų užėmimo tuo pačiu metu nobiliteto valdymui atsirandančią grėsmę) [9, p. 194], tautos tribūnų teisių mažinimas [9, p. 195].

Senovės Graikijos ir Romos filosofai, vertindami visuomeninių santvarkų valdymą, kūrė teorijas, paaiškinančias tokius socialinius procesus. Platonas skyrė šias valdymo formas: timokratija, oligarchija, demokratija, monarchija [18, p. 227–228]. Aristotelis taip pat pripažino trijų valdžios subjektų egzistavimą: vienas asmuo, keli asmenys ar dauguma. Be to, atsižvelgiant į tai, kaip nurodyti subjektai naudojami turima valdžia, buvo išskirtos teisingos ir neteisingos naudojimosi ja formos. Atitinkamai Aristotelis pateikė šešias visuomenės valdymo formas: monarchija, aristokratija ir politeja yra teisingos valdymo formos, o tironija, oligarchija ir demokratija priskiriamos prie neteisingų [18, p. 391–392]. Polibijus skiria taip pat šešias valdymo formas: monarchija, tironija, aristokratija, oligarchija, demokratija, ochlokratija [16, p. 92–93]. Šios valdymo formos, evoliucionuodamos tam tikros visuomenės sąlygomis, pakeičia viena kitą ir sudaro nuolatinių ciklinių visuomeninių santvarkų kaitos procesą.

Antra, įsitvirtinusios valdžioje tokios grupės anksčiau ar vėliau pradėdavo veikti išimtinai savo interesais. Per 411 m. pr. Kr. Atėnuose įvykusį oligarchinį perversmą

buvo panaikinta kiekvieno atėniečio teisė apskųsti bet kokią įstatymą kaip antidemokratinį (*graphē paranomōn*), taip pat atlyginimai už valstybines tarnybas (taip sudarant galimybę tik turtingiems užimti šiuos postus) [14, p. 334–335]. Senovės Romos teisė taip pat pateikia pavyzdį, kaip įstatymų turinys priklausė nuo kovos dėl dominuojančios padėties eigos. 509 m. pr. Kr. po Romos karaliaus Tarkvinijaus išvijimo buvo įvesta respublikinė valdymo forma, t. y. įvyko perėjimas nuo monarcho / tirono valdymo formos prie aristokratinio valdymo: metams renkamų konsulų pareigybės įvedimas (*Lex Iunia de consulibus creandis*) [3, p. 54], teisių įstatymų leidybos srityje suteikimas centurijų komisijoms ir tautos susirinkimui (*Lex Valeria de provocatione adversus magistratus ad populum*) [3, p. 59–60]. Ilgiau vykusio kitimo pavyzdžiu gali būti imperinio valdymo įsigalėjimas senovės Romoje. Augusto priimtas įstatymas *Res gestae* formaliai atkūrė Romos respubliką, bet realiai jis atkūrė Romoje monarchiją. Augustui buvo suteikta pilietinė karūna (*corona civica*) ir tėvynės tėvo vardas [9, p. 292–294]. Visa valdžia Augustui buvo suteikta ne vieneriems metams, o iki gyvenimo pabaigos, jis turėjo iškart kelias pareigas, išskirtines teises privilegijas (pavyzdžiui, įvesti į patricijų luomą – *adlectio inter patricios*) [9, p. 299]. Princepsas valdžia sustiprino *lex de imperio Vespasiani*. Jis suteikė Vespasianui visus įgaliojimus vienu aktu (*uno actu*). Princepsas galėjo be senato ir tautos sudaryti tarptautines sutartis, leisti dekretus, ignoruoti bet kokius įstatymus ir plebiscitus (*princeps legibus solutus*) [9, p. 308–313].

Taigi pateiktos senovės pasaulio teorijos atspindi realiai vykusius istorinius

procesus tam tikrose visuomenėse. Senovės Graikijoje tai buvo nuolatinė kova tarp skirtingų socialinių sluoksnių (aristokratinės, oligarchijos, tironų rėmėjų, demokratinų sluoksnių) dėl valdžios miestuose-poliuose. Senovės Romoje tai buvo taip pat valdymo formų pasikeitimo (nuo karalių valdžios prie Senato respublikos, o vėliau prie imperinės santvarkos) atspindys.

Senovės pasaulio filosofų darbuose aprašyta ir įvertinta tokia valdymo formų kaita. Pagal Platono teoriją timokratija išsigeimsta į aristokratiją, aristokratija tampa oligarchų valdymu, iš oligarchijos kyla demokratija, o iš pastarosios tironija [18, p. 228–245]. Polibijus perėmė Platono pažiūras, jo valstybės valdymo formų ciklas prasidėdavo nuo monarchijos. Esant monarchijai valdovas vadovaujasi protu ir atsižvelgia į įvairių visuomenės sluoksnių interesus. Vėliau monarchija išsigeimsta į tironiją, kai valdovas nesirūpina savo pavaldinių gerove. Tai sukelia kilmingųjų protestą, kurį palaiko ir paprasta liaudis. Tokiu būdu pereinama prie aristokratinio valdymo, kai aristokratai-vadovai rūpinasi bendru gėriu. Tačiau aristokratinis valdymas išsigeimsta į oligarchinį valdymą, kai valdantysis sluoksnis rūpinasi tik savo interesais. Tai sukelia liaudies nepasitenkinimą ir oligarchinės valdymo formos pakeitimą demokratine, kai gerbiamos laisvės ir lygybės vertybės. Vėliau ji tampa tik minios viršūnės interesų tenkinimo instrumentu [16, p. 93–97]. Iš pateiktos schemos plaukia, kad įgijusios valdžią konkrečios grupės pradėdavo rūpintis tik savo interesais, o tai atitinkamai sukeldavo kitų grupių nepasitenkinimą ir siekį pakeisti susiklosčiusią padėtį. Kadangi nė viena iš grupė negalėjo nuolat naudotis jėgos, atvedusios ją į valdžią, pranašumu prieš liku-

sias grupes, tai sudarydavo sąlygas vykti Polibijaus aprašytiems valdymo santvarkos formų pasikeitimo procesams. Tačiau senovės pasaulio filosofai pateikė iš esmės teisingą tokios situacijos sprendimą.

Tai yra trečias visuomenės egzistavimo aspektas, kurį galima pateikti iš senovės pasaulio pavyzdžių. Aristotelis ir Polibijus, vertindami visuomenės valdymo santvarkas, geriausiomis pripažino tokias, kurios yra orientuotos į ne vienos socialinės grupės narių interesų apsaugą, o į valstybės konsolidaciją. Aristotelis geriausia visuomenės valdymo forma laikė politiją, kai valdo dauguma, atsižvelgdama į bendrus interesus. Politija yra tarsi oligarchijos ir demokratijos mišinys [18, p. 437], kai yra paisoma bendrų interesų. Pagal Polibijaus teoriją, siekiant idealios valdymo formos, turi būti sujungtos į vieną monarchijos, aristokratijos ir demokratijos stipriosios savybės. Tokia mišri valdymo forma užtikrina geriausias visuomenės egzistavimo sąlygas. Skirtingų grupių įtraukimas į dalyvavimą valdant visuomenę, kartu papildant teisės sistemą naujais prioritetais, padaro tokią visuomeninę santvarką kur kas patvaresnę. Visuomenėje, kai teisės sistema yra orientuota į įvairių grupių skirtingų interesų apsaugą, padidėja ratas individų, suinteresuotų būtent tokios visuomeninės santvarkos ir ją užtikrinančios teisės sistemos egzistavimu. Tai sąlygoja didesnes tam tikros visuomeninės santvarkos išlikimo galimybes. Tokioje visuomenėje valdžia yra pagrįsta daugumos grupių jėga ir jų viduje nėra realios alternatyvios jėgos, kuri galėtų sujunginti visuomenės pamatus.

Praktiškai tokį antikinės visuomenės stabilizavimo modelį bandė pritaikyti senovės Romoje 123 ir 122 metais pr. Kr. užėmęs tautos tribūno postą Gajus Grakchas.

Jo buvo inicijuotas daugelio įstatymų, kurių tikslas buvo konsoliduoti Romos respublikos gyventojus, įvairiems jų sluoksniams garantuojant tam tikrų jų interesų apsaugą ar siekiamų tikslų teisinį įtvirtinimą, priėmimas. Tai buvo agrarinis įstatymas (*lex agraria*), pagal kurį neturtingesniems sluoksniams turėjo būti išdalyta valstybinė žemė [9, p. 142] ir taip padėti kaimo plebėjų gerovei. Grūdų dalijimo įstatymas (*lex frumentaria*) turėjo garantuoti, kad neturtingiausiems gyventojams grūdai bus dalijami už mažiausią kainą, ir taip padėtų miesto plebėjų interesams [9, p. 144]. Teisėjų įstatymas (*lex iudiciaria*), suteikęs raitelių sluoksnio atstovams galimybę eiti teisėjų pareigas [9, p. 146], ir Azijos provincijų įstatymas (*lex de provincia Asiae*), numatęs raitelių-publikanų teisę naudoti Azijos provincijoje surenkamus mokesčius [9, p. 148], turėjo sustiprinti raitelių sluoksnį. Pagaliau sąjungininkų įstatymas (*lex de sociis et de nomine Latino*) suteikė Romos sąjungininkams Italijoje lygias su Romos piliečiais balsavimo teises [9, p. 143] ir taip turėjo integruoti juos į Romos valstybės gyvenimą.

Senovės pasaulio visuomenės teisės sistemų formavimas buvo pagrįstas vienos visuomenės grupės jėgos dominavimu. Senovės pasaulyje negalima išskirti savanoriško kitų visuomeninių grupių interesų paisymo tendencijos. Tačiau nesant galimybių vienai grupei ilgesnį laiką išsaugoti turimą jėgos persvarą prieš kitas grupes, susidarydavo sąlygos dažnam visuomeninių santvarkų pasikeitimui. Senovės pasaulio mąstytojų nuomone, išeitis iš tokios situacijos galėtų būti kelių visuomenės grupių jėgų sujungimas, tokiu būdu nustatant pastovų konkrečią visuomeninę santvarką remiančių jėgų pranašumą prieš

kitas grupės, valstybės konsolidavimas taip pat ir įstatymų lygmeniu, pripažinimas geriausiomis ir teisingomis tų valstybės valdymo formų, kai valdantieji siekė įgyvendinti ne savo asmeninius ar tik savo grupės interesus, bet ir užtikrinti bendrą gerovę. Tai turėtų sudaryti ilgesnio atitinkamos visuomeninės santvarkos ir teisės sistemos egzistavimo sąlygas. Tačiau mišrus valstybės valdymo formos modelis, kai buvo sujungiamos ir konsoliduojamos skirtingų grupių jėgos, buvo vis dėlto tik jėga pagrįsto skirtingų visuomenėje egzistuojančių bendruomenių interesų ir prioritetų konflikto sprendimo variantas. Jėgų sujungimo metodas nesuteikia atsakymo į klausimą, kaip turėtų būti sprendžiamas visuomenės jėgos centrą sudarančių socialinių grupių konfliktas, kai toks konfliktas liečia esminius visuomenės egzistavimo gairių nustatymo klausimus.

3. Teisės sistemų pliuralizmo modelis

Vakarų Europos XI–XII amžiaus visuomenė labiausiai paplito kelių teisės sistemų koegzistavimo modelis, kai vienos ar kitos teisės sistemos taikymo pagrindu tapo priklausymas tam tikrai socialinei grupei. Tai sudarė pagrindą veikti didesniu ar mažesniu autonomiškumu pasižyminčioms teisės sistemoms: kanonų teisė, miestų teisė, lenų ir dvarų teisė, pirklių teisė. Šalia jų veikė ir karalių teisė. Kiekviena iš nurodytų teisės rūšių buvo taikoma tik konkrečioms visuomenės nariams. Kanonų teisė reglamentavo dvasininkijos ir katalikų bendruomenės santykius. Miestų teisė buvo taikoma miestų bendruomenės narių atžvilgiu. Tačiau toks savarankiškos teisės sistemos taikymas buvo sankcionuotos pasaulietinės ar dvasinės valdžios. Lenų teisė

reglamentavo senjorato socialinius santykius ir atitinkamai jos adresatas buvo feodalų bendruomenė. Dvarų teisė buvo taikoma dvaro savininko ir jame gyvenančių žmonių santykiams. Pirklių teisė numatė teisės normas, skirtas pirklių luomo atstovų santykiams reglamentuoti. Kartu su nurodytomis viduramžių teisės sistemomis veikė karalių teisė, kuri buvo skirta užtikrinti valstybinės visuomenės egzistavimą ir funkcionavimą. Ne viena pasaulietinės teisės sistema nepretendavo apimti visos pasaulietinės jurisdikcijos. Kiekviena sistema buvo dalinė ir vietinė, reguliuojanti jos jurisdikcijai pavaldžių subjektų vieną gyvenimo dalį [1, p. 520]. Tačiau ir šios teisės sistemos jų jurisdikcijoms priklausančius subjektus traktavo nevienodai. Štai miestų teisė, pripažindama tam tikrą teisinę visų piliečių, ir turtingų, ir vargšų, kaip piliečių, lygybę, vis dėlto apskritai neleisdavo neturtingiesiems dalyvauti valdančiųjų asmenų rinkimuose. Be to, miestų teisė pripažino savarankiškas įvairių amatininkų ir pirklių gildijų teisėtvarkas. Taip pat įvairioms miestų gyventojų klasėms – kilmingiesiems, dvasininkams, studentams, žydams ir kitiems – ji nustatydavo nevienodas teises ir pareigas [1, p. 519].

Tokiu būdu viduramžių Vakarų Europoje susidarė sąlygos vienos valstybės teritorijoje tuo pačiu metu egzistuoti tikrai galiojančių teisės sistemų mozaikai. Tokia situacija mažino kovos dėl dominuojančio vaidmens visuomenėje ir valstybėje kaip savo interesų įgyvendinimo ir užtikrinimo priemonių vaidmenį. Viduramžiais Vakarų Europos valstybėje tam tikrai bendruomenei nereikėjo užimti pozicijų valstybės viršūnėje, kad egzistuoti jai reikalingas teisinis reglamentavimas, kuris būtų orientuotas į jos prioritetų apsaugą. Tam tikslui

pasiekti pakakdavo iškovoti savo „vidinės“ teisės sistemos pripažinimą ir užtikrinti jos taikymą. Skirtingos teisės sistemos buvo orientuotos į skirtingų bendruomenių interesų apsaugą. Kiekviena tokia „vidinė“ valstybinės bendruomenės atžvilgiu teisės sistema visada padėjo įgyvendinti tam tikros bendruomenės išlikimo ir funkcionavimo tikslą.

Būtina tokios situacijos egzistavimo sąlyga yra tarpusavio teisės sistemų toleravimas, t. y. pripažinimas jų jurisdikcijų ribų. Pavyzdžiui, 1473 m. Anglijos kancleris paskelbė, kad į jį besikreipiančių svetimšalių pirklių ieškiniai bus nagrinėjami „kanclerio teisme pagal prigimtinę teisę...“, kurią kai kas vadina prekybos teise ir kuri yra universali pasaulio teisė“ [2]. Taip pat „svetimšaliams pirkliams“ iš Vokietijos, Flandrijos ir Italijos anglai pasiūlė apsaugą miestuose, kuriuose klestėjo prekyba tam tikrais anglų „turgaus“ produktais – vilna, oda ir švinu, ir pagal Turgaviečių statutą (1353 m.) kiekvieno tokio miesto pirkliai, taip pat jų tarnai ir šeimos nariai buvo pavaldūs „prekybos teisei, apimančiai visus turgavietės reikalus, o ne bendrajai krašto teisei, ne miestų, miestelių ir kitokių gyvenviečių papročiams“ [1, p. 458].

Pateiktas viduramžių Vakarų Europos visuomenių egzistavimo modelis sudarė galimybes egzistuoti skirtingoms teisės sistemoms vienos valstybės teritorijoje ir taip garantuoti skirtingų prioritetų apsaugą. Tokiu būdu buvo mažinama skirtingų prioritetų sistemų kovos problematika. Tačiau kadangi bendruomenės, turinčios atskiras teisės sistemas, vis dėlto nebuvo absoliučiai homogeniškos, tokiose teisės sistemose egzistavo prioritetų konflikto kilimo pavojus. Antras šio modelio trūkumas buvo tas, kad priklausymas tam tikrai

visuomenei reiškia tik tai, kad turima tam tikrų individualių teisių, ir kartu tai lėmė, kad nebuvo galima naudotis kitos visuomenės nariams priklausančiomis teisėmis. Tačiau egzistavo individų suinteresuotumas įgyti tokias teises, neatsisakant jau turimų teisių, t. y. individų interesas panaikinti griežtą individo priskyrimą vienai socialinei grupei. Tai skatino atsisakyti teisės sistemų pliuralizmo modelio.

Be to, visą tą laiką lygia greta su „profiluotomis“ visuomenėmis egzistavo ir valstybinė visuomeninė santvarka, kurią reglamentavo karalių teisė. Ji neturėjo profiliavimo savybės ir priklausymas jai galėjo užtikrinti įvairaus spektro teisių, atsisakant tarp profiliuotų visuomenių egzistavusių ribų, turėjimą. Taip didėjo individų suinteresuotumas viena valstybine visuomenine santvarka, tai kartu suponavo tokios santvarkos vaidmens iškilimą ir grįžimą prie senovės pasaulyje egzistavusios padėties.

Valstybinė visuomeninė santvarka teikia individui galimybę naudotis plačiomis skirtingomis teisėmis, neribojant naudojimosi tam tikromis teisėmis galimybių priklausymo atitinkamoms bendruomenėms būtinybe. Toks individas nėra saistomas vienos profiliuotos visuomenės rėmais. Aktyvėjant socialiniam gyvenimui, didėjant jo dinamiškumui, o kartu valstybinės visuomeninės santvarkos reikšmei, pagrindiniu žmonių elgesio teisiniu reguliatoriumi tampa valstybės teisė. Tačiau kartu su valstybės teisės vaidmens didėjimu skirtingų teisės sistemų koegzistavimas tapo sunkiai įgyvendinamas. Dėl šios priežasties tapo aktualus senovės pasaulyje veikęs jėga grindžiamas valdymo formos ir teisės sistemos egzistavimas. Tokia situacija sulaukė tapačios kaip ir senovės pasaulyje

mąstytojų reakcijos. Nikkolo Makiavelli perėmė klasikinį požiūrį į valdymo formų rūšis ir išskyrė tokias: monarchija, aristokratija, demokratija, tironija, oligarchija, ochlokratija [15, p. 136–137]. Tačiau nė vienas iš jų Makiavelli nelaikė tinkama. Pirmos trys valdymo formos greitai išsigeimsta ir gali egzistuoti tik trumpą laiką. Likusios yra savaime blogos. Dėl šios priežasties geriausia valdymo forma yra mišri, kai veikia monarchinio, aristokratinio ir demokratinio valdymo formų elementai ir jų atstovai stebi vienas kitą [15, p. 140].

4. Teisinės valstybės modelis

Nuo teisės sistemų pliuralizmo modelio Vakarų Europoje vėl grįžta prie dominuojančio jėgos centro sukūrimo modelio, kuris dažniausiai įgydavo absoliučios monarchijos formą. Tačiau palyginti su senovės pasauliu, Naujųjų laikų pasaulio valstybinės visuomenės pasižymėjo didesniu heterogeniškumu. Šalia viduramžiais susiformavusių ir didelę svarbą įgijusių bendruomenių (bajorijos, dvasininkijos, pirklių bendruomenės) pradėjo formuotis naujos bendruomenės (buržuazija, kapitalistinė bendruomenė). Taip pat konsolidavosi trečiojo luomo bendruomenė, kartu suformuodama ir išskeldama savo prioritetų sistemą. Pradėjo formuotis naujos ideologinės sistemos, kurių šalininkai taip pat keldavo tam tikrus reikalavimus valstybinės visuomeninės santvarkos egzistavimo gairėms. Visos šios aplinkybės mažino jėgos principo naudojimo, sprendžiant vidinius visuomeninius prioritetų sistemų konfliktus, efektyvumą ir įmanomumą. Kraštutiniais atvejais jėgos principo naudojimo bankroto ignoravimas ir bandymai išsaugoti jo egzistavimą suponavo revoliucinius visuomenių sukrėtimus.

Tokia situacija skatino ieškoti naujo skirtingų prioritetų sistemų toje pačioje visuomenėje koegzistavimo modelio. Senovės pasaulio filosofų siūlomas jėgų sujungimo metodas taip pat negalėjo būti tiesiogiai taikomas dėl minėto didėjančio visuomenių heterogeniškumo. Todėl, norint sukurti pakankamai didelį socialinės jėgos centrą, turėjo būti sujungiami didelio visuomenių heterogeniškumo. Todėl, norint sukurti pakankamai didelį socialinės jėgos centrą, turėjo būti sujungiami didelio skaičiaus bendruomenių ištekliai, atitinkamai teisės sistemoje įtvirtinant visų jų prioritetus. Kartu tai reikštų ir tokio jėgos centro nestabilumą, nes sukurtai teisės sistemai grėstų dažni vidiniai skirtingų prioritetų konfliktai. Dėl to skirtingus vertybinius vektorius turinčių visuomeninių jėgų konsolidacija buvo sunkiai įgyvendinama ir neefektyvi.

Didžiausią pripažinimą ir paplitimą įgijo „teisinės valstybės“ visuomeninės santvarkos modelis. Galima išskirti tris pagrindinius tokio modelio elementus: teisės ir teisėtų įstatymų viršenybės principas; valdžių padalijimo principas; pagrindinių žmogaus teisių pripažinimas [17, p. 676].

Valdžių padalijimo principas sumažino jėgos principo naudojimo efektyvumą. Valstybėje neegzistuojant vieno pagrindinio valdymo centro, grupė, norinti užimti dominuojančią padėtį visuomenėje, turėtų kontroliuoti visas valstybės valdymo institucijas. Tai padaro sudėtingesnę jėgos dominavimo modelio praktinį įgyvendinimą. Teisės sistema tokioje situacijoje negali tarnauti išimtinai vienos socialinės grupės interesams. Ji turi pripažinti skirtingų prioritetų egzistavimą. Be to, vienas iš pagrindinių žmogaus teisių koncepcijos principų yra pagarba mažumos teisėms [8, p. 20]. Šio principo dėka, net jei viena grupė ar kelių grupių junginys pasiektų dominuojančią padėtį visuomenėje, jėgos naudoji-

mo principas negalėtų būti taikomas. Tai turėtų skatinti ieškoti kitų skirtingų prioritetų sistemų apsaugos būdų.

Teisės viršenybės principas dar labiau apribojo teisinės galimybes teisės sistema formuoti remiantis jėgos naudojimo principu. Teisinga valdžios forma, vadovaujantis šiuo principu, yra tuo atveju, kai ji sąlygota taisyklėmis. Valdžia tokiu atveju yra teisinės tvarkos nustatytoms teisėms ir pareigoms paklūstantis subjektas, kaip ir kiekvienas kitas subjektas ji privalo pripažinti teisinės tvarkos viršenybę [7, p. 191, 212–213]. Dėl šios priežasties visi teisės aktai yra privalomi ne tik visiems visuomenės nariams, bet ir pačiai valdžiai. Valstybės valdžia taip pat paklūsta savo įstatymams [6, p. 344, 365]. Be abejo, ji turi įgaliojimus leisti naujus teisės aktus, tokiu būdu panaikinant senus. Tačiau tokie teisėkūros veiksmai turi atitikti teisės bendrą tikslą saugoti visuomenės interesus [6, p. 159] ir pakeitimai turi būti atliekami laikantis nustatytų procedūrų [5, p. 159]. Teisė jau nėra tik savavališkos valstybės valdžios įgyvendinimo įrankis, nepriklauso išimtinai nuo valdovo valios [10, p. 230]. Ji pasižymi valstybės jėgų apribojimo ir laisvės suteikimo individui savybėmis. Individui garantuojama socialinių santykių apsauga ir didesnės galybės savarankiškai planuoti savo gyvenimą [5, p. 160].

Nors valdžių padalijimo ir teisės viršenybės principai turi užkirsti kelią veikti jėgos dominavimu pagrįstam prioritetų įtvirtinimo teisės sistemoje modeliui, tačiau tai nereiškia, kad valstybės valdžia negali jėga siekti savo tikslų. Teisinėje valstybėje naudoti valstybinę jėgą nėra uždrausta, o tik turi būti numatyti aiškūs jos naudojimo mechanizmai ir metodai [5, p. 159–160].

Jėga ir teisė nėra du vienas su kitu nesusię reiškiniai. Jie turi papildyti vienas kitą: teisėje egzistuoja prievartinio vykdymo būtinumas, o jėgos taikymas turi atitikti teisės principų keliamus reikalavimus [12, p. 211], turi vykti neperžengiant valdžios institucijai nustatytos kompetencijos [7, p. 193].

Pirmi du teisinės valstybės modelio elementai turėjo sumažinti jėgos naudojimo modelio taikymo galimybes. Savo ruožtu pagrindinių žmogaus teisių nustatymas turėjo pateikti alternatyvų jėgos dominavimo modeliui mechanizmą, kuris spėtų su prioritetų įtvirtinimu teisės sistemoje susijusias problemas. Pagrindinių žmogaus teisių koncepcija bando apibrėžti esminius ir visiems individams, neatsižvelgiant į tai, kuriai bendruomenei jie priklauso, bendrus prioritetus. Tokiu būdu teisinės valstybės modelyje siekiama orientuoti teisės sistemą ne į tam tikrų socialinių grupių interesų tenkinimą, o į universalių vertybių apsaugą. Tokiomis vertybėmis tapo laisvės ir saugumo garantavimas skirtingomis situacijomis [8, p. 22]. Pavyzdžiui, kiekvienos socialinės grupės atstovai yra suinteresuoti, kad jų turimos teisės būtų apsaugotos nuo valdžios piktnaudžiavimo [10, p. 228]. Taip yra sukuriama lanksti valstybinės visuomeninės santvarkos forma, kuri turi visus valstybės gyventojus sujungti į vieną valstybinę visuomenę.

Iš esmės pagrindinių žmogaus teisių koncepcija siekia įtvirtinti teisės sistemoje bendrus visiems individams pagrindinius prioritetus, kurių svarbą pripažįsta daugelis jos narių. Dėl šios priežasties pagrindinių žmogaus teisių koncepcija yra glaudžiai susijusi su visuomenės pažiūromis. Kartu pagrindinių žmogaus teisių statusą įgydavo ir naujai atsirandančios vertybės (socialinės žmogaus teisės). Ši koncepcija

įsigaliodavo pamažu, ir galima išskirti per-
einamąjį laikotarpį, kai pastebimas šių pri-
oritetų nustatymo koncepcijų koegzistavi-
mas. Tai buvo laikotarpis, kai pagrindinių
žmogaus laisvių koncepcija buvo taikoma
ne visų tam tikrą valstybinę visuomenę su-
darančių bendruomenių atžvilgiu. Ji veikė
tik savo jėgas konsolidavusių ir tokiu būdu
lemiamą įtaką valstybinės visuomenės gy-
venimui įgijusių bendruomenių atžvilgiu.
Tačiau pagrindinių žmogaus laisvių kon-
cepcija pamažu plėtė savo veikimo sritį
ir šiuo metu iš esmės visos valstybinės
visuomenės bendruomenės naudojami šia
prioritetų nustatymo sistema.

Nors pagrindinių žmogaus teisių kon-
cepcija yra skirta ne tiesiogiai socialinių
grupių interesų apsaugai, o, apeinant jas,
siekia individualių interesų apsaugos, ats-
kirų socialinių grupių egzistavimas negali
būti eliminuotas. Ji atlieka minimalių vals-
tybinės visuomenės prioritetų užtikrinimo
funkciją. Pagrindinių žmogaus teisių kon-
cepcija, kaip valstybinės visuomenės pri-
oritetų nustatymo sistema, sudaro galimybes
lygia greta veikti ir atskirų bendruomenių
prioritetų sistemoms, kiek jos nepažeidžia
pagrindinių žmogaus teisių. Tai reiškia,
kad šalia universalių vertybių atskiros so-
cialinės grupės gali papildomai siekti savo
prioritetų apsaugos, kiek tai nepažeidžia
kitų individų teisių. Todėl, kilus konfliktui
tarp universalių pagrindinių individų teisių
ir tam tikros socialinės grupės prioritetų,
turi galioti pagrindinių teisių viršenybės
principas.

Nepaisant visų pagrindinių žmogaus
teisių koncepcijos pranašumų, pažymėtina,
kad, sprendžiant tam tikrus klausimus, ji
negali būti taikoma grynuoju pavidalu. Pa-
grindinių žmogaus teisių koncepcija efek-
tyviai mažina konflikto tarp valstybinės

visuomenės ir vienos iš ją sudarančių ben-
druomenių prioritetų grėsmę. Tokiu būdu
mažinama vienos bendruomenės atsisky-
rimo nuo valstybinės visuomenės grėsmė.
Tačiau ji yra ne visai efektyvi sprendžiant
tarp skirtingų tos pačios valstybinės visuo-
menės bendruomenių kylančius prioritetų
konfliktus.

Kadangi pagrindinių žmogaus teisių
koncepcija yra tik valstybinės visuomenės
minimalių prioritetų įtvirtinimo įrankis, ji
palieka atskiroms valstybinės visuomenės
bendruomenėms laisvę nustatyti papil-
domus prioritetus. Tačiau skirtingos ben-
druomenės, įgyvendindamos tokią laisvę,
gali pasirinkti nors tiesiogiai ir nepriešta-
raujančius pagrindinėms žmogaus teisėms,
tačiau tarpusavyje nesuderinamus priori-
tetus. Tai sudaro galimybes visuomenėje
kilti socialiniam konfliktui. Pagrindinių
žmogaus teisių koncepcija be papildomų
veiksmų išspręsti tokio konflikto negali.

Nurodytoje situacijoje kiekvienos iš
konfliktuojančių bendruomenių priorite-
tai yra įvertinami remiantis pagrindinių
žmogaus teisių sąrašu. Turi būti nustatyta,
kuris iš konfliktuojančių interesų labiau
atitinka tam tikros pagrindinės žmogaus
teisės interpretaciją, konkretizavimą. To-
kiam prioritetui turi būti teikiamas prana-
šumas. Efektyviai toks prioritetų konflikto
sprendimo būdas gali būti taikomas tik kai
bendruomenė, kurios ginamas prioritetas
buvo įvertintas kaip mažiau atitinkantis
pagrindines žmogaus teises, pripažįsta
konkretų konflikto sprendimą nulėmusios
pagrindinės žmogaus teisės interpretavi-
mą bei neneigia pačios tokios pagrindinės
žmogaus teisės fundamentalumo ir reikš-
mės visuomenei.

Tačiau įmanoma situacija, kai abu
konfliktuojantys prioritetai atitinka skir-

tingas pagrindines žmogaus teises. Tokiu atveju galimi du variantai. Pirmas – atsiskyti vienos iš pagrindinių žmogaus teisių. Taip sudaroma galimybė vieną prioritetą pripažinti neturintį jį pagrindžiančios pagrindinės žmogaus teisės ir todėl susidaro sąlygos konfliktą išspręsti kito prioriteto naudai. Nors ir paprastas, toks prioritetų konfliktų sprendimo būdas nėra naudingas visuomenei. Mažėjant pagrindinių žmogaus teisių sąrašui, mažėja ir atskiras bendruomenės į vieną valstybinę visuomenę jungiančių ryšių skaičius. Tokia situacija prieštarauja pagrindiniam teisės tikslui – užtikrinti konkrečios visuomenės egzistavimą ir funkcionavimą. Todėl toks prioritetų konflikto sprendimo būdas negali būti laikomas atitinkantis objektyvią teisės prigimtį. Dėl šios priežasties praktikoje didesnę reikšmę ir paplitimą įgijo kitas prioritetų konflikto sprendimo būdas, remiantis pagrindinėmis žmogaus teisėmis.

Toks antras prioritetų konflikto sprendimo būdas yra prioritetų pusiausvyros nustatymas. Tai yra kiekvieno iš konfliktuojančių prioritetų veikimo ribų nustatymas, taip yra pripažįstama abiejų konfliktuojančių prioritetų svarba. Tačiau kartu jiems nėra suteikiamas absoliutum statusas. Kiekvieno prioriteto yra nustatomos veikimo ribos ir kiekvienas iš jų apibrėžia kito galiojimo sritį. Visa socialinių santykių įvairovė, kurią liečia tarp prioritetų kilęs konfliktas, yra teoriškai padalijama į dvi atskiras sritis. Vienoje iš jų taikomas vienas prioritetas, kitoje galioja kitas. Dėl visuomeninių santykių įvairovės neįmanoma iš anksto apibrėžti šių sričių ir suskirstyti socialinių santykių. Praktiškai tai reiškia, kad kiekvieno konkretaus visuomeninio santykio, įkūnijančio prioritetų konfliktą, turi būti sprendžiamas priklausymo vie-

no ar kito prioriteto dominavimo sričiai klausimas ir nustatoma, kuriam prioritetui turi būti suteikta pirmenybė. Taip sudaroma kiekvieno konfliktuojančio prioriteto egzistavimo galimybė. Kartu tai reiškia ir abiejų pagrindinių žmogaus teisių, kurios pagrindžia tokių prioritetų egzistavimą, bendro egzistavimo problematikos išsprendimą.

Pažymėtina, kad pagrindinių žmogaus teisių metodas negali garantuoti visų gyvenamųjų skirtingų prioritetų sistemų konfliktų ir visiškai užtikrinti valstybinės visuomenės išlikimą. Nustatant prioritetų pusiausvyrą, kartu neišvengiamai įvyksta tam tikro masto abiejų konfliktuojančių prioritetų egzistavimo paneigimas. Yra sukuriamos visuomeninių santykių sritys, kuriose vieno iš konfliktuojančių prioritetų reguliavimo pretenzija yra paneigiama. Tokioje visuomenių santykių ar jų dalies srityje gali egzistuoti tik vienas iš balansuojamų prioritetų. Tokia situacija sukelia vienos iš valstybinės visuomenės bendruomenių nepasitenkinimo valstybine santvarka grėsmę. Tačiau bendruomenės, kuri neturi pakankamai išteklių užimti ir išsaugoti dominuojančią padėtį valstybinėje visuomenėje ir taip užtikrinti savo prioritetų sistemos veikimą, atžvilgiu tokia situacija yra palankesnė negu visiškai jos prioritetų sistemos galimas paneigimas situacijoje, kai dominuojančią padėtį visuomenėje turėtų kita bendruomenė.

Išvados

1. Istorinių procesų eigoje buvo sukurti skirtingų interesų ir prioritetų sistemų konfliktų sprendimo modeliai: kompromiso skatinimo modelis (ginčo šalys yra skatinamos savarankiškai išspręsti interesų ir prioritetų konfliktą ir

- pasiekti kompromisą), jėgos dominavimo modelis (valdžia priklauso stipriausiai visuomenės grupei, kuri savo interesus ir prioritetus įtvirtina teisės sistemoje), teisės sistemų pliuralizmo modelis (skirtingos visuomenės grupės turi nuosavas teisės sistemas, kuriose įtvirtinami jų interesai ir prioritetai), teisinės valstybės modelis (remiantis valdžių padalijimo, teisės viršenybės principais ir pagrindinių žmogaus teisių koncepcija, teisės sistemoje siekiama įtvirtinami visoms visuomenės grupėms bendrus interesus ir prioritetus).
- Nė vienas iš šių modelių negali garantuoti visų su prioritetų įtvirtinimu teisės sistemoje susijusių problemų, kurių egzistavimo priežastis yra visuomenių

heterogeniškumas, sprendimo. Kompromiso skatinimo modelis gali būti efektyvus, kai dauguma yra suinteresuota išspręsti konfliktą, neatsižvelgiant į tai, kuriam prioritetui bus teikiamas pranašumas. Jėgos naudojimo modelis gali pasiekti ilgalaikių rezultatų tik jei yra stabilus ir stiprus jėgos centras. Teisės sistemų pliuralizmo modelis tinka tiems atvejams, kai tam tikrai grupei didelę svarbą turi jos individualūs prioritetai. Taikant teisinės valstybės modelį gali kilti sunkumų, sprendžiant tarp skirtingų tos pačios valstybinės visuomenės bendruomenių kylančius prioritetų, neprieštaraujančių pagrindinėms žmogaus teisėms, konfliktus.

LITERATŪRA

- Berman H. Teisė ir revoliucija. Vakarų teisės tradicijos formavimasis. Vilnius: Pradai, 1999.
- Burdick F. M. Contributions of the law merchant to the common law 1. Committee of the Association of American Law Schools, Select Essays in Anglo-American Legal History, by various authors, compiled and edited by a committee of the Association of American Law Schools, in three volumes (Boston: Little, Brown, and Company, 1909). Vol. 3. Chapter: 49. <http://oll.libertyfund.org/title/2086/158734>;
- Flach D. Die Gesetze der frühen römischen Republik. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1994.
- Gluckman M. The Ideas in Barotse Jurisprudence. New Haven: Yale University Press, 1965.
- Grimm D. Die Zukunft der Verfassung. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1991.
- Jhering R. von. Der Zweck im Recht. I Band. Leipzig: Breitkopf & Härtel, 1877.
- Kelsen H. Zur Lehre vom öffentlichen Rechtsgeschäft. Archiv des öffentlichen Rechts. 31 Band. J.C.B. Mohr. Tübingen, 1913.
- Mailhofer W. Die Legitimation des Staates aus der Funktion des Rechts. Legitimation des modernen Staates. International Association for the Philosophy of Law and Social Philosophy / Deutsche Sektion. Wiesbaden: Steiner, 1981.
- Meister K. Einführung in die Interpretation historischer Quellen: Schwerpunkt: Antike. Band 2. Paderborn: Schöningh, 1999.
- Ogorek R. Aufklärung über Justiz. I Band. Abhandlungen und Rezensionen. Frankfurt am Main: Klostermann, 2008.
- Perestiani J. G. The Social Institutions of Kipsigis. London: Routledge, 1964.
- Stammler R. Rechtsphilosophische Abhandlungen und Vorträge. Zweiter Band. Der Rechtsstaat, notwendige Ziele des Rechts und der Rechtswissenschaft. Charlottenburg: Pan Verlag Rolf Heise, 1925.
- Winckler H. Die Gesetze Hammurabis, Königs von Babylon um 2250 v. Chr. Hinrichs. Leipzig, 1902.
- Бузескул В. История Афинской демократии. Санкт-Петербург, 1909.
- Макиавелли Н. Государь. Размышления над первой декадой Тита Ливия. Минск: Харвест. 2004.

16. Мирзаев С. Б. Полибий. Москва: Юридическая литература, 1986.
17. Нерсесянц В. С. Проблемы общей теории права и государства. Москва: Норма, 2004.
18. Платон, Аристотель. Политика. Наука об управлении государством. Москва: Эксмо, 2003.

THE PURPOSE OF LAW AND VARIETY OF PRIORITIES OF SOCIAL GROUPS

Vladimir Kosatyj

Zusammenfassung

Im Artikel werden die Errichtungsmodelle von verschiedenen Prioritäten der sozialen Gruppen, die in den verschiedenen Geschichtsetappen anwendbar waren, behandelt. Der Verzicht auf die Konzeption der Staatseinigkeit und die Anerkennung, dass der Staat aus den verschiedenen Gruppen mit eigenen Interessen besteht, stellt die Frage, wie man das Problem der Prioritätskollision lösen kann. Die Modellwahl hat den Einfluss auf die Gestaltung des konkreten Rechtssystems.

In der Stammesgesellschaft war das Hauptmodell der Lösung der Prioritätenkollisionen die Kompromissanregung. Da für die Überlebung solcher Gesellschaften der Beitrag des jeden ihren Mitgliedes wichtig war, haben sie die auf der sozialen Kraft begründete Streitslösung vermeiden.

In der Antike haben die Interessen der sozialen Gruppen eine größere Bedeutung und gemäß das Modell der dominierenden Kraft bekommen. In solchen Gesellschaften waren die Prioritäten der dominierenden Gruppe im Rechtssystem errichtet. Das setzt die Situation des dauernden Kampfs voraus. In X–XII Jh. hat sich im Westeuropa das Modell des Pluralismus der Rechtssysteme verbreitet. Verschiedene soziale Gruppen haben die eigenen Rechtssysteme, in deren der Schutz von eigenen Interessen und Prioritäten vorgesehen wurde. In der Neuzeit wird das Modell des Rechtsstaats gestaltet. Seine Grundlage besteht aus dem Prinzip der Herrschaft des Rechts, dem Prinzip der Gewaltenteilung und der Anerkennung der grundlegenden Menschenrechte.

Įteikta 2008 m. rugsėjo 10 d.

Priimta publikuoti 2009 m. gruodžio 16 d.